

והאלים

פרשת בראשית
תשפ"ו

יושב

לע"נ יעקב זאב בן צבי

העלון נכתב על ידי: מנחם ריביץ

החלטה אחת

מתוך חוברת שעתידה לצאת בעד"ה לאור

מצווה עליו לא לאכול מעץ הדעת, והעונש הצפוי אם יעבור על הציווי הוא מיתה.

לאחר הציווי בורא הקב"ה את האשה, מוכר הסיפור על הנחש שאומר לאשה כי הקב"ה ציוה אותם שלא לאכול מכל עץ הגן, ותשובתה כי מכל הגן מותר להם לאכול ורק מעץ הדעת אסר הקב"ה לאכול, וכן שהעונש על האכילה יהיה מיתה. עונה הנחש "לא מות תמותון", ואז מרחיבה התורה "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים, ונחמד העץ להשכיל, ותיקח מפריו ותאכל ותתן גם לאשה עמה ויאכל".

גם העונשים שבאו בעקבות כך ידועים, על חוה הוטל עונש קושי ההריון והלידה, ולאדם נאמר "ארורה האדמה בעבורך, בעצבן תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך, ואכלת עשב

השדה, בזעת אפך תאכל לחם עד שובם אל האדמה כי ממנה לוקחת, כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

והסיפור מוכר ומפורסם וכולנו גדלנו עליו מגיל ינקות, אך הר"ן מעורר מספר שאלות שתשובותיו עליהן מאירות באור חדש את הדברים ומשנות את כל ההבנה על ראשית ותכלית העולם.

(א) למה נגזרה מיתה על אכילת עץ הדעת?

(ב) אם בכל זאת אומר הקב"ה שהעונש על אכילת עץ הדעת הוא מיתה, א"כ מה היא תוספת העונשים שבאה אח"כ?

בפלורידה שבדרום ארה"ב שוכן מתחם שעשועים ענק המשתרע על שטח של 101 קמ"ר (לשם השוואה גודלה של בני ברק הוא פחות מ-10 קמ"ר, ושל תל אביב פחות מ-50 קמ"ר, בישראל רק ירושלים גדולה יותר מאותו מתחם כשגודלה כ-120 קמ"ר), המתחם כולל ארבעה פארקים מרכזיים, ועוד מספר פארקים נוספים, בתי מלון, מסעדות ומערכת של רכבות ואוטובוסים להסעת המבילים. בפארקים מבקרים מעל ל-50 מיליון אנשים בשנה, כשבממוצע קרוב ל-140,000 איש מבקרים מדי יום בפארקים השונים של המתחם הענק הזה.

שנקרא "העולם של וולט דיסני", בכניסה לאחד הפארקים שוכן לו ביתן קטן בו מוצגים חיייו ופועלו של אותו וולט דיסני, ומוסברת שם הסיבה והמטרה שלשמן רצה להקים את ה"עולם" שלו.

ביום השישי לבריאה, אחרי שברא הקב"ה את כל העולם, עמדו כבר המים והיבשה במקומם, הצמחים פרחו במלוא יופיים ובעלי החיים השונים טיילו להנאתם, התפאורה היתה מוכנה לבריאת האדם. כבר אמרו חז"ל שהאחרון להברא הוא הראשון שעלה במחשבה, וכל מה שנברא בעולם לצורך האדם הוא נברא, וכנשברא האדם אמרה התורה "ויניחהו בן העדן לעבדה ולשמרה, ויצו ה' אלוקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות", מעמיד הקב"ה את כל הבריאה לרשותו של האדם, אך

אם כן, אין המוות עונש על האכילה אלא תוצאה הנובעת ממנה, והעונשים שהוטלו בהמשך הם העונשים על הפרת הציווי של הקב"ה. חוה שחשבה לחזק את גופה כנגד הציווי, נענשה בכך שגופה נחלש, וההריון והלידה שהיו אמורים להיות בקלות, יהיו מעכשיו בצער ובקושי. האדם שבמקום לעסוק בענייני הרוח נתפתה והלך לחזק את הגשמיות, נענש שמעתה לא יהיו לו עוד התנאים האידאליים לגוף, אלא שגם בעבורם יצטרך להתאמץ ולטרוח.

ידוע שכל הדורות באים לתקן את חטאו של אדם הראשון, ובמבט ראשוני נראה הדבר תמוה כיון שהתיקון צריך להיות לכאורה מעין הקלקול, ואם כן, איך אפשר לומר שכל מה שעבר ועובר על כל הדורות, עם כל הנסיונות והקשיים, כולם באים כנגד אותו מעשה אכילה? ודאי שלא כל הנסיונות קשורים לאכילה, וגם לא היינו אומרים דבר כה שטחי. אך במיוחד כשנראה לפעמים ובפרט בדורות האחרונים שבעוד לאדם הראשון הכל היה מותר חוץ מעץ אחד, אצילנו נראה הדבר הפוך שהכל אסור חוץ מעץ אחד שמותר.

אך על פי ההסבר של הר"ן, הדברים מובנים: האדם מורכב מגוף ונשמה, והגוף הגשמי הוא דבר כלה ונגמר, ובהתגברות כח הנשמה על הגוף היא מעלה אותו איתה לרמה רוחנית – נצחית.

מטרת הקב"ה בבריאת האדם היתה שיתעסק בעניינים רוחניים, יחזק את הנשמה ויגביר את כחה, ובכך תשפיע היא על הגוף ותרומם אותו. הציווי שלא לאכול מעץ הדעת היה כדי לא להשליט את הגוף הגשמי על הנשמה הרוחנית, וכאשר אכלו אדם וחוה מן העץ העדיפו בכך את החיים הגשמיים על הרוחניים.

על פי זה ניתן להבין שכל הנסיונות שהיו ויהיו בכל הדורות, בכל דרך שהגיעו וכל צורה שלבשו, בכולם שוכן יסוד אחד – בחירה אחת – החלטה אחת, למה נותנים את הבכורה לרוחניות או לגשמיות, ובכל התגברות וכל פעם שמבכרים את הרוחניות, זהו תיקון לחטא האדם הראשון.

ואם נשתמש באותו מתחם שעשועים כמשל, הנמשל הוא העולם שלנו, גם בו שטחים נרחבים ופעילויות לרוב, וגם בו ניתן לראות ולחקור על סיבת ומטרת בריאתו ע"י הקב"ה. את אותו בית קטן עם כוונת המתכנן ביטלו מחוסר עניין לציבור, אבל בעולם האמיתי אנחנו רוצים לדעת ולעשות בדיוק מה שבורא עולם התכוון ורוצה שנעשה, מה שצריך זה לבחור נכון.

ג) למה מאריכה התורה בתיאור התרשמותה של חוה מהעץ?

מקדים הר"ן שהאדם מורכב מגוף ונשמה, הנשמה מעצם היותה דבר רוחני היא דבר נצחי, והגוף מהיותו גשמי, ככל הדברים הגשמיים, הוא דבר כלה. רק כאשר הנשמה נמצאת בגוף היא נותנת לו את כוחו וחיותו. גם אם ינתנו לגוף התנאים האופטימלים, גם אם יהיה הגוף במקום הטוב ביותר עם מזג האוויר המדויק, ויאכל הוא את המאכלים הבריאים והמועילים ביותר, לא יספיק הדבר כדי להחיותו לנצח, רק הנפש עם כוחה הרוחני-נצחי, כשהיא מתגברת ומשפיעה על הגוף, יכולה היא להמשיך ולהחזיקו לנצח.

ככל שיעסוק האדם בדברים רוחניים, כך יתגבר כח נפשו ותשפיע היא יותר על הגוף עד שתוכל למשוך אותו איתה ביחד לחיי נצח, וזאת הייתה מטרת הקב"ה בבריאת האדם, שיתעסק הוא בדברים הרוחניים ויחיה לנצח, ולכן הכין לו גן שבו הנתונים הטובים ביותר לגוף, שלא יצטרך האדם לדאוג למחייט גופו כיוון שהכל מצוי לו, אלא רק להגביר ולחזק כח נפשו. אבל ככל שמתעסק האדם בעניינים גשמיים הוא מגביר את כח גופו ולא תוכל הנפש לפעול את מלוא פעולתה וממילא יחזור הגוף להיות דבר כלה ונגמר.

קיימת מחלוקת מה היה אותו עץ הדעת, אך לכל הדעות היה זה עץ שמגביר את כח הגוף. ולמרות שבגן עדן היו עוד עצים שהועילו לגוף, בכל זאת בעץ הדעת היה הכח למשוך את האדם לגשמיות, לחזק את גופו בצורה כזאת שמחלישה את השפעת הנפש עליו.

כאשר אומר הקב"ה לאדם הראשון "מות תמות", זה לא עונש על אכילת עץ הדעת, אלא אזהרה על תוצאות האכילה. כח המשיכה לגשמיות ותועלתו הגשמית של עץ הדעת היתה כזאת חזרה עד שלאחר אכילתו הנפש הנצחית לא הייתה יכולה להשפיע מנצחיותה על הגוף, והתוצאה היא "מות תמות", כי מעצמו הגוף הגשמי הוא דבר כלה. וזאת גם הסיבה שהאריכה התורה בתיאור התרשמותה של חוה מהעץ, כיון שחז"ל לימדונו שאין בבריאה דבר שהוא טוב למראה, למגע ולמאכל ובד בבד מזיק. לכן, כשראתה חוה את כל תכונותיו החיוביות של עץ הדעת, חשבה שלא יכול להיות שהעץ גורם למוות, וטעתה לחשוב שגרימת המוות היא מסיבה גשמית כגון שמכיל רעל או כדומה, בעוד שהאמת היתה שצדקה בשיפוטה שמועיל העץ לגוף, מועיל הוא כל כך שפוגם בכח השפעת הנפש עליו.